

ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี กับอนาคตการศึกษาไทย*

The 20 - Year National Strategy and the Future of Thai Education

ดำรงค์ วัฒนา (Damrong Wattana)¹กนกวรรณ รุ่งตาล (Kanokwan Rungtal)²¹ รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Associate Professor Dr., Department of Public Administration, Faculty of Political Science,

Chulalongkorn University

² นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master's degree students, regular semester, Master of Public Administration program,

Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

E-mail: wdamrong@gmail.com

Received: 2 September 2019

Revised: 25 October 2019

Accepted: 31 October 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอประเด็นจากงานศึกษาเรื่อง “รูปแบบโรงเรียนที่เหมาะสมกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างยุทธศาสตร์ชาติกับการบริหารจัดการของโรงเรียน โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทางเลือก 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเพลินพัฒนาและโรงเรียนศรีสมเด็จ กับโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์ และโรงเรียนวิสุทธิ เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงคนสู่ศตวรรษที่ 21 และการนำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีไปปฏิบัติ โดยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาทั้งยุทธศาสตร์ของโรงเรียน โครงการและกิจกรรมภายในโรงเรียน รวมถึงกระบวนการปฏิบัติงานของโรงเรียนทั้ง 7 หมวดตามกรอบเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEX) และใช้วิธี

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาโท เรื่อง “รูปแบบโรงเรียนที่เหมาะสมกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี” หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิจัยเชิงปริมาณผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสำรวจรายการ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องในการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนในภาพรวม พร้อมทั้งอาศัยการวิจัยเอกสารทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ไปสู่แผนระดับต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศมาสู่ยุทธศาสตร์ของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในการทบทวนวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ของโรงเรียนมีการคำนึงถึงยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนระดับต่างๆ ยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศ รวมถึงนโยบายต่างๆ เพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของโรงเรียนต่อไป ขณะที่โรงเรียนทางเลือกไม่ได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์หรือแผนระดับประเทศมากนัก อย่างไรก็ตาม แนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการของโรงเรียนทางเลือกมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หรือแผนระดับประเทศ เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้อาศัยการถอดบทเรียนจากองค์กรหรือประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการพัฒนาการศึกษาโดยตรง ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนทางเลือกจึงถือว่าเป็น “ผู้มาก่อนกาล” เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นได้คำนึงถึงสถานการณ์แนวโน้ม บริบทและสภาพแวดล้อมของโลกโดยตรง ขณะที่การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีก็คำนึงถึงบริบทเดียวกัน จึงส่งผลให้ยุทธศาสตร์การบริหารของโรงเรียนทางเลือกมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี รวมถึงแผนระดับต่างๆ ของประเทศไปโดยปริยาย กล่าวโดยสรุป โรงเรียนทางเลือกมีรูปแบบที่เหมาะสมในการตอบสนองต่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี มากกว่าโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเปรียบเทียบ เนื่องจากมีระบบการบริหารจัดการภายในโรงเรียนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

จากผลการศึกษาดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้ (1) การจัดการศึกษาของโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการที่คำนึงถึงเฉพาะยุทธศาสตร์หรือแผนระดับประเทศอาจไม่เพียงพอและไม่เท่าทัน จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์ แนวโน้ม บริบทและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้การศึกษาไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล (2) รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการควรมีการทบทวนนโยบายทางการศึกษาและทบทวนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับโรงเรียนเพื่อลดข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอน เช่น กระบวนการที่เป็นพิธีกรรมต่างๆ ตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางซึ่งอาจมีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการและในการพัฒนากระบวนการจัดเรียนการสอน (3) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีโรงเรียนทางเลือกมาจัดการการศึกษามากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งการลดภาระของภาครัฐ และได้ผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองบริบทได้ดีขึ้น ทั้งนี้รัฐต้องมีความชัดเจนของนโยบาย และจริงจังในการส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนทางเลือก

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี, การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์, ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, โรงเรียนทางเลือก

Abstract

This academic paper presents some issues from the study of “Proper School Model for 20-Year National Strategy” aims to study consistency between national strategy and school management by compare between alternative schools (Plearn Pattana School and Darunsikkhalai School for Innovative Learning) and ordinary schools (Kaen Thong Uppatham School and Wichutit School) for compare competency to respond to changing in the 21st century and implementing the 20-Year National Strategy. This study used qualitative methodology (In-depth Interview) to study school strategies, projects, and activities in the school. Including, school operating processes in seven categories according to the “Education Criteria for Performance Excellence” (EdPEX). In addition, this study used quantitative methodology (Checklist Questionnaire) to consider the consistency in the transfer of national education strategy to implementation at the school level. Besides, this study review related documents to study the transfer of the 20-Year National Strategy to plans at each level.

The findings show that ordinary schools very concern about the transfer of national education strategy to school strategies. For example, from review visions and school strategies will found that visions and school strategies very concern about the 20 - Year National Strategy, plans at each level, national education strategy, including policies to define the visions and school strategies in the future. While alternative schools do not concern about national strategy and plan. However, the guidelines for teaching and learning management and school management of alternative schools are consistent with national strategies and plans because alternative schools take lesson learned from organizations and foreign countries that are successful in educational development. For this reason, alternative schools are “Pioneer” because teaching and learning management of alternative schools concern about situations, trends, contexts, and environments in the world. While formulating the 20 - Year National Strategy is concern with the same context. As a result, management strategies of alternative schools are consistent with the 20-Year National Strategy, including plans at each level. In summary, alternative schools have more proper model in response to the goal of the 20 - Year National Strategy than ordinary schools. Because alternative schools have management systems that consistent with the 20 - Year National Strategy.

The policy recommendations from this study; First, educational management of ordinary schools need to concern about the situations, trends, contexts, and environments both inside and outside the country to ensure Thai education has high quality and international standards. Second, the government

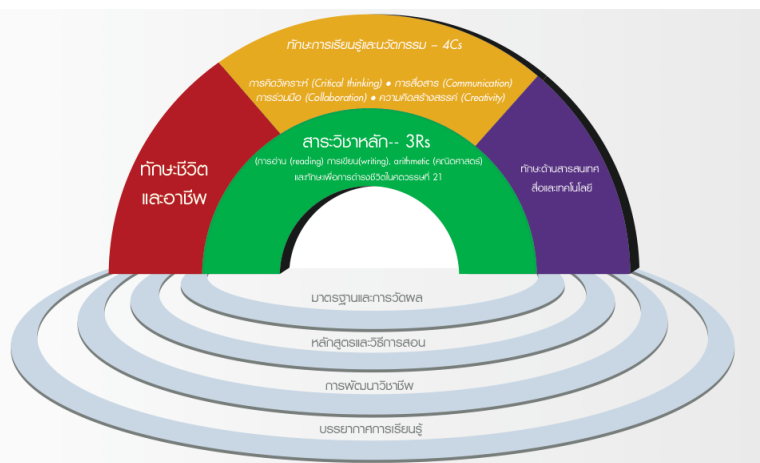
and the Ministry of Education should review educational policies and review the basic education core curriculum with the school. To reduce the limitations of teaching and learning, such as ritual processes, indicators that may be more than necessary. To increase flexibility in management and develop teaching and learning processes. Finally, should promote and support more alternative schools to manage education, which has benefit both to reduce the burden of the government, and achieved the expected result. The government must have clear policy and seriously promoting and supporting alternative schools.

Keywords: The 20 - Year National Strategy, Human Resource Development, Learning Skills in the 21st Century, Alternative School

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (มาตรา 65) บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเพื่อเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงได้กำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580)” เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี คือ “การทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศแห่งความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ 6 ด้าน อันได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งการจะบรรลุยุทธศาสตร์ทั้ง 6 ประการข้างต้นได้นั้น ปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ “การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์” ของประเทศให้มีความพร้อมและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ โดยเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตามยุทธศาสตร์ชาตินั้นคาดหวังให้คนไทยในอนาคตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดี ซึ่งแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ “กรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” (ภาพที่ 1) ที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) หรือที่เรียกว่า เครือข่าย P21 ที่คาดหวังให้มนุษย์ในศตวรรษที่ 21 มีความรอบรู้ในวิชาแกน (Core Subject) มีแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่

21 (21st Century Themes) มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and innovation) มีทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media, and Technology Skills) รวมถึงมีทักษะชีวิตและการทำงาน (Life and Career Skills)

ภาพที่ 1 แสดงกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ที่มา: การศึกษาในศตวรรษที่ 21 (2555, ออนไลน์)

เนลสัน แมนเดลา ผู้นำที่โลกยกย่องท่านหนึ่ง กล่าวไว้ว่า “การศึกษาเป็นอาวุธที่ทรงพลังที่สุดที่เราจะนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงโลก” บทบาทของ “การศึกษา” มีความสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ เพื่อให้คนเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเพื่อให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ซึ่งหากย้อนกลับมาพิจารณาภาพการศึกษาไทยในปัจจุบันจะพบว่ามีลักษณะเป็นการศึกษาแบบแยกส่วนระหว่างโลกความจริงกับโลกวิชาการ โดยมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการตามตำรา ความสามารถของผู้เรียนมักถูกประเมินผลจากคะแนนสอบจากทดสอบด้วยข้อสอบ เช่น O-NET GAT PAT จนกลายเป็นระบบการศึกษาที่ผู้เรียนต้องหาที่ติวข้อสอบเพื่อการแข่งขัน ผลลัพธ์ที่ได้คือผู้เรียนมีคะแนนสอบสูง แต่ไม่สามารถพัฒนาคนให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในมิติของเชื้อชาติ ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม รวมถึงมีความชอบและความถนัดที่แตกต่างกัน การศึกษาในระบบที่เป็นรูปแบบเดียวกัน ใช้หลักสูตรเหมือนกัน มีวิธีการสอนแบบเดียวกัน วัดผลและประเมินผลด้วยระเบียบวิธีการเดียวกันจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนได้ ดังนั้น การจัดการศึกษาในระบบที่เป็นรูปแบบเดียวซึ่งถูกผูกขาดและถูกกำกับดูแลโดยรัฐนั้นไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ได้

ดำรงค์ วัฒนา และกนกวรรณ รุ่งताल

ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนอยู่เสมอเพื่อให้การศึกษาสามารถพัฒนาคนอย่างสอดคล้องกับความต้องการและบริบทของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นที่น่าสงสัยว่าการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

การที่รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เพื่อตอบสนองกระแสการเปลี่ยนแปลงและเผชิญปัญหามากมายของไทย ปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจก็คือการจัดการศึกษาที่ถักตัวออกมาจากโรงเรียนของรัฐ เป็นการศึกษาทางเลือกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทางเลือกที่เริ่มจากครอบครัว ชุมชน องค์กรทางศาสนา องค์กรเอกชน กลุ่มคนต่างๆ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาแนวใหม่ที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่แตกต่างและหลากหลายของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ และใช้ศักยภาพดังกล่าวให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมส่วนรวม หนึ่งในรูปแบบการศึกษาทางเลือกที่น่าสนใจก็คือ “โรงเรียนทางเลือก” ซึ่งเป็นการศึกษาทางเลือกที่อิงกับระบบโรงเรียน กล่าวคือ เป็นโรงเรียนที่จัดหลักสูตรหรือกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นนวัตกรรมการเรียนรู้ การทดลองปฏิบัติหรือการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนทางเลือกจึงเป็นหนึ่งในตัวเลือกทางการศึกษาที่น่าสนใจซึ่งมีบทบาทในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา รวมถึงสร้างการศึกษาที่มีคุณภาพและหลากหลายแก่สังคม ทั้งยังช่วยพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของผู้เรียน จึงอาจเป็นไปได้ว่าโรงเรียนทางเลือกเหล่านี้จะเข้ามาซ่อมเสริมเติมเต็มโรงเรียนกระแสหลักของกระทรวงศึกษาธิการที่ยังเป็นการจัดการศึกษารูปแบบที่ล้าสมัยอยู่ก็ได้ หากการให้บริการสาธารณะ (Public service) ของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนกระแสหลักกระทรวงศึกษาธิการในการสนองตอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีดีกว่าการจัดบริการโรงเรียนทางเลือก จะสะท้อนปัญหาของประสิทธิภาพและประสิทธิผลของบริการของรัฐที่สำคัญ ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจก็คือโรงเรียนรูปแบบใดที่จะสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีได้ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษานี้สนใจศึกษาความสอดคล้องระหว่างยุทธศาสตร์ชาติกับการบริหารจัดการของโรงเรียน ในฐานะที่โรงเรียนเป็นหนึ่งในหน่วยปฏิบัติที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีไปสู่การปฏิบัติ เพื่อค้นหารูปแบบโรงเรียนที่จะสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีได้ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทางเลือกและโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความพร้อมและความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงคนสู่ศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อการนำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีไปปฏิบัติของโรงเรียนทั้งสองรูปแบบ โดยมุ่งศึกษาว่าโรงเรียนแต่ละรูปแบบมีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างไร

เพื่อตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี อันจะนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนไปสู่รูปแบบที่เหมาะสมที่จะสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้ศึกษาได้ทบทวนกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประเด็นในการทบทวนออกเป็น 3 ประเด็น คือ (1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ (2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทางเลือก และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (Education Criteria for Performance Excellence – EdPEX (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2559) เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ (Conceptual Framework) ซึ่งพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานที่ศึกษาเชิงลึกในโรงเรียนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ เป็นงานศึกษาโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการหรือโรงเรียนทั่วไป ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในมิติต่าง ๆ (พุลย์ชัย ยาวีราช, 2550; วัชรพล คัคโนภาส 2556) หรือเป็นงานศึกษาเจาะจงไปที่ลักษณะของโรงเรียนทางเลือก (ปกป้อง จันวิทย์ และสุนทร ดันมันทอง, 2554; นริศรา จริยะพันธุ์, 2555; จิรพร นาคสัมฤทธิ์, 2555; ภาณุพงศ์ ศรีสุริยชัย, 2555; วัชระ จตุพร, 2559) อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนทางเลือกยังมีค่อนข้างจำกัด โดยคุณลักษณะสำคัญของโรงเรียนทางเลือกซึ่งงานศึกษาที่ผ่านมาค้นพบสามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนทางเลือกเป็นโรงเรียนที่มีนวัตกรรมการเรียนการสอนที่โดดเด่น ประกอบไปด้วยฐานคิดและปรัชญา วิธีการเรียนการสอน และทรัพยากรสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากโรงเรียนทั่วไป (ปกป้อง จันวิทย์ และสุนทร ดันมันทอง, 2554) ซึ่งลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความเป็นมนุษย์และมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (จิรพร นาคสัมฤทธิ์, 2555; ภาณุพงศ์ ศรีสุริยชัย, 2555) โดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะอย่างหลากหลาย อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระหรือมีความยืดหยุ่นทำให้พัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ ทั้งนี้ โรงเรียนทางเลือกก็ยังมีการจัดการศึกษาภายใต้หลักสูตรและการควบคุมของรัฐอยู่ (นริศรา จริยะพันธุ์, 2555)

การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้แนวคิด “Hoshin Kanri” หรือ “การบริหารเข็มมุ่ง” (พงศักดิ์ เพียรพานิชย์, 2549 อ้างถึงใน ปกรณ์พงษ์ อรรถบท, 2550) ซึ่งเป็นกรอบหลักในการศึกษาความสอดคล้องระหว่างยุทธศาสตร์ชาติกับการบริหารจัดการของโรงเรียน เพื่อศึกษาการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจาก Hoshin Kanri เป็นแนวคิดแบบ Top-Down Approach ซึ่งเป็นแนวทางในการวางแผนและบริหารกลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญกับการนำไปปฏิบัติจริง ทั้งยังเป็นระบบการบริหารนโยบายที่คำนึงถึงทิศทาง (Direction) เป้าหมาย (Target) และวิธีการ (Means) ไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติตามวัฏจักร PDCA (PDCA Cycle) (วรโชค ไชยวงศ์, 2549 อ้างถึงใน ปกรณ์พงษ์ อรรถบท, 2550) โดยถูก

ดำรงค์ วัฒนา และกนกวรรณ รุ่งตาล

นำมาใช้ในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Deployment) ในการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management: TQM) (วิฑูรย์ สิมะโชคดี, 2550 อ้างถึงใน ปกรณ์พงษ์ อรรถบท, 2550) ทั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้ประยุกต์ใช้เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ หรือ EdPEx มาใช้เป็นกรอบในการศึกษากระบวนการทำงานหรือกรอบการดำเนินงานบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียน เนื่องจากเป็นเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแปลงมาจากเกณฑ์ Baldrige Criteria for Performance Excellence 2013-2014 และ Baldrige Excellence Framework 2015-2016 ของสหรัฐอเมริกา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2559) เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของการศึกษาไทย โดยผู้ศึกษาเห็นว่าสามารถนำแนวคิดในการบริหารจัดการการศึกษาในระดับอุดมศึกษามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เช่นกัน กล่าวคือ หากต้องการให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาซึ่งเป็นผลลัพธ์สำคัญของกระบวนการบริหารจัดการการศึกษาเป็นที่น่าสนใจ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาการบริหารจัดการในทุกๆ ด้านของโรงเรียน พัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาให้ครอบคลุมภาพรวมในทุกมิติ ทั้งการนำองค์กร การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล การจัดการกระบวนการและผลลัพธ์การดำเนินการ ตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ซึ่งจะช่วยให้มีเครื่องมือในการตรวจสอบระบบบริหารงานทุกภาคส่วน พัฒนาปรับปรุงกระบวนการและผลลัพธ์ โดยคำนึงถึงทุกมิติขององค์กรอย่างรอบด้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ส่วนย่อยๆ ได้แก่ ส่วนแรกเป็นการศึกษาการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติในภาพรวมหรือในระดับประเทศ ซึ่งจะทำการศึกษาถึงกลไกการถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติที่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้ในปัจจุบัน ได้แก่ การถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) สู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และการถ่ายทอดสู่แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ตามลำดับ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียน โดยทำการศึกษาผ่านกรอบ Hoshin Kanri เพื่อศึกษาความสอดคล้อง/ สัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติกับการบริหารจัดการของโรงเรียน ส่วนที่สาม เป็นการศึกษากระบวนการปฏิบัติงานของโรงเรียนหรือกรอบการดำเนินงานบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนตามยุทธศาสตร์ที่ได้รับการถ่ายทอดมา โดยศึกษาผ่านเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ หรือ EdPEx ทั้ง 7 หมวด ได้แก่ (1) การนำองค์กร (2) กลยุทธ์ (3) ลูกค้า (4) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (5) บุคลากร (6) ระบบปฏิบัติการ และ (7) ผลลัพธ์

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาผ่านโรงเรียนทางเลือกและโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรณีศึกษา จำนวน 4 โรงเรียน โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียน 2 รูปแบบข้างต้น ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ผู้ศึกษาอาศัยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการเลือกรูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนทางเลือกที่จะใช้เป็นกรณีศึกษา โดยเลือกโรงเรียนทางเลือกที่จัดการศึกษาในรูปแบบปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษา เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ ต้องการศึกษานโยบายการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่เด็กเล็กจนกระทั่งก่อนเข้าสู่ วิชาชีพ อีกทั้งการศึกษาครั้งนี้ต้องอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนเพื่อนำมาใช้ประกอบการ วิเคราะห์ หลังจากนั้นจึงอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อเลือกโรงเรียน ทางเลือกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนเพลินพัฒนาและโรงเรียนดรุณสิกขาลัย จากนั้นจึงทำการค้นหาโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียน ทางเลือกดังกล่าวอีก 2 โรงเรียน โดยใช้ที่ตั้งและขนาดโรงเรียนที่มีความใกล้เคียงกันเป็นเกณฑ์ในการเลือก กรณีศึกษา พบว่ามีโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล จนถึงชั้นมัธยมศึกษา มีทั้งสิ้น 3 โรงเรียน ผู้ศึกษาจึงเลือกโรงเรียนที่มีขนาดหรือจำนวนนักเรียนที่ใกล้เคียง กันมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์และโรงเรียนวิสุทธิศ

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อให้สามารถ ศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างครบถ้วน ซึ่งเน้นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเด็น เพื่อศึกษารายละเอียดของ แต่ละตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ของโรงเรียน กิจกรรมและโครงการ ภายในโรงเรียน รวมถึงศึกษารายละเอียดของกระบวนการปฏิบัติงานของโรงเรียนทั้ง 7 หมวดตามกรอบ เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEX) ได้แก่ (1) การนำองค์กร (2) กลยุทธ์ (3) ลูกค้า (4) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (5) บุคลากร (6) ระบบปฏิบัติการ และ (7) ผลลัพธ์ และใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบ ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสำรวจ รายการ (Check List) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องในการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติไปสู่การ ปฏิบัติในระดับโรงเรียนในภาพรวม พร้อมทั้งอาศัยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อทบทวน เอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) อันจะนำไปสู่การ สร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา (Conceptual Framework) ทั้งนี้ ยังอาศัยการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ การถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเน้นศึกษาว่ารัฐบาลได้วางกลไกการถ่ายทอด เป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ไปสู่การปฏิบัติอย่างไรบ้าง รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการ ถ่ายทอดยุทธศาสตร์ชาติมาสู่ยุทธศาสตร์และแผนงานในระดับหน่วยงานอย่างไรบ้าง

โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ: “ผู้ตาม” ในระบบการศึกษาไทย

โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการหรือโรงเรียนต่างๆ ไป ในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ อาจนิยามได้ว่าเป็น “ผู้ตาม” ในระบบการศึกษาไทย กล่าวคือ โรงเรียนรูปแบบเดิมของ กระทรวงศึกษาธิการนั้นจะให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศสู่ยุทธศาสตร์ ของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในการทบทวนวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ของโรงเรียนในแต่ละปี นอกจากการวิเคราะห์ SWOT แล้ว โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการจะคำนึงถึงยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี แผนระดับต่างๆ ยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศ รวมถึงนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมา กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของโรงเรียนต่อไป เช่น กรณีของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ต้องคำนึงถึงนโยบายของกรุงเทพมหานครเพื่อนำมากำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การกำหนดยุทธศาสตร์ของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับ แผนในระดับชาติ และเพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อเป้าหมายและทิศทางการจัด การศึกษาของประเทศได้

โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ต่างให้ความสำคัญกับ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์การศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการเป็นอย่างมาก โรงเรียนเป็นโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครทั้งสองแห่งมีหลักสูตร แกนกลางและหลักสูตรของกรุงเทพมหานครเป็นกรอบในการจัดการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรของ กรุงเทพมหานครก็จะต้องมีการทบทวนยุทธศาสตร์ชาติ แผนระดับต่างๆ รวมถึงนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล ในระดับหนึ่ง จึงทำให้หลักสูตรของกรุงเทพมหานครมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 รวมถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนศึกษาทบทวนทั้ง ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนการศึกษาแห่งชาติ รวมถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ก่อนการวางแผนและจัดทำ กลยุทธ์ของโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายในการจัด การศึกษาของชาติ จึงทำให้การวางแผนและจัดทำกลยุทธ์ของโรงเรียนนั้นมีความสอดคล้องกับแผน ระดับชาติตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีนโยบายส่งเสริมทวิศึกษา กล่าวคือ การที่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเรียน 1 ครั้ง แต่ได้ถึง 2 วุฒิการศึกษา เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยขาดแคลนคุณวุฒิที่เกี่ยวกับอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยกรุงเทพมหานครจะมีศูนย์ฝึกอาชีพด้านต่างๆ เช่น การเสริมสวย การทำขนม ช่างไฟฟ้า และอื่นๆ ครอบคลุมอาชีพกระจายไปตามโรงเรียนต่างๆ ซึ่งโรงเรียน แก่นทองอุปถัมภ์ได้รับนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติและมีการบูรณาการหลักสูตรร่วมกับวิทยาลัยพณิชยการ บางนา โดยทางโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์จะสอนวิชาพื้นฐาน ส่วนวิทยาลัยพณิชยการบางนาจะสอนวิชาเอก เช่น การตลาด ซึ่งถือเป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อรองรับอนาคตในอีก 20 ปีข้างหน้า ตลอดจนเพื่อ

แก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน หรือในกรณีของโรงเรียนวิสุทธีที่มีการบูรณาการหลักสูตรร่วมกับศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร (ดินแดง) โดยมีลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกัน (Memorandum Of Understanding: MOU) กล่าวคือ โรงเรียนมีการกำหนดวิชาเลือกเกี่ยวกับทักษะอาชีพให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ ซึ่งนักเรียนจะได้ทั้งเกรดรายวิชาจากทางโรงเรียน และยังจะได้รับเกียรติบัตรจากศูนย์ฝึกอาชีพฯ ด้วย

โรงเรียนทางเลือก: “ผู้ฝ่าฟัน” ในระบบการศึกษาโลก หรือ “ผู้มาก่อนกาล” ในระบบการศึกษาไทย

ขณะที่โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการหรือโรงเรียนทั่วไป ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมุ่งในการนำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี หรือนโยบายของรัฐบาลมาปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่วนโรงเรียนทางเลือกไม่ได้มุ่งเน้นการตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนระดับต่างๆ ยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศ รวมถึงนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากนัก ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการของโรงเรียนเหล่านี้มุ่งตอบบริบทที่เปลี่ยนแปลง และทำให้มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนระดับต่างๆ เนื่องจากโรงเรียนทางเลือกเหล่านี้อาศัยการถอดบทเรียนจากประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการพัฒนาการศึกษาโดยตรง เช่น การถอดบทเรียนจากประเทศญี่ปุ่น เยอรมนี นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สิงคโปร์ เป็นต้น เน้นใช้การศึกษายบทเรียน (Lesson Study) เป็นกลยุทธในการพัฒนาครูและนักเรียนซึ่งส่งผลให้การบริหาร การพัฒนาการศึกษาของประเทศดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างสูง ในกรณีของโรงเรียนเพลินพัฒนามองว่าการถอดบทเรียนจากประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการพัฒนาการศึกษาโดยตรงดังที่โรงเรียนได้ถือปฏิบัติมานั้นน่าจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าหรือในกรณีของโรงเรียนครุณสิกษาลัยที่นำการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบ Constructionism จาก Massachusetts Institute of Technology (MIT) ซึ่งได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนแล้วประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง โดยนำมาดัดแปลงให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้ โรงเรียนครุณสิกษาลัยได้นำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี มาพิจารณาประกอบด้วย เพื่อให้ทราบว่าแนวโน้ม ทิศทาง และเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของประเทศเป็นไปในทิศทางใดเพียงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนทางเลือกที่เป็นกรณีศึกษาจึงเป็น “ผู้มาก่อนกาล” เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นได้คำนึงถึงสถานการณ์ แนวโน้ม บริบทและสภาพแวดล้อมของโลกโดยตรง แล้วจึงนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ และเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ในขณะที่การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนระดับต่างๆ รวมถึงยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศเองก็ได้คำนึงถึงสถานการณ์ แนวโน้ม บริบทและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศที่คาดว่าจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ แล้วจึงนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ และเป้าหมายในการพัฒนาประเทศเช่นเดียวกัน จึงส่งผลให้ยุทธศาสตร์การบริหารของโรงเรียนทางเลือกนั้นมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี รวมถึงแผนระดับต่างๆ ของประเทศไปโดยปริยาย

จึงอาจนิยามโรงเรียนทางเลือกได้ว่าเป็น “ผู้ฝ่าฟัน” ในระบบการศึกษาโลก หรือ “ผู้มาก่อนกาล” ในระบบการศึกษาไทย

นอกจากนี้ โรงเรียนทางเลือกยังมีความเป็นอิสระหรือความยืดหยุ่นในบริหารจัดการโรงเรียน โดยเฉพาะความยืดหยุ่นในการออกแบบการเรียนการสอนให้ตรงกับปรัชญา/ แนวทางการศึกษาของโรงเรียนมากกว่าโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวคือ โรงเรียนทางเลือกมีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ข้อกำหนดและมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการเป็นเพียงกรอบใหญ่ๆ ในการกำหนดหลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ขณะที่การออกแบบ ปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนทางเลือกนั้นมีความยืดหยุ่นในระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีของโรงเรียนเพลินพัฒนาจะนำหลักสูตรแกนกลาง ข้อกำหนด และมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการมากำหนดเป็นกรอบใหญ่ ทำให้ยังมีช่องว่างให้โรงเรียนสามารถปรับเปลี่ยนได้ กล่าวคือ โรงเรียนจะมีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐานตามหน่วยกิตที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด แต่สิ่งที่โรงเรียนจะบรรจุในรายวิชาพื้นฐานคือการใส่ทักษะและกระบวนการเข้าไป ซึ่งโรงเรียนได้ปรับปรุงหลักสูตร โดยการเพิ่มวิชาหรือทักษะที่สำคัญเข้าไป เช่น ปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเพิ่มเติมความรู้เรื่องผู้ประกอบการ หรือเนื้อหาเกี่ยวกับ coding ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ นักเรียนสามารถปรับตัวได้อย่างเท่าทันสถานการณ์ หรือในกรณีของโรงเรียนดรณสิกขาลัยที่การออกแบบ และปรับปรุงหลักสูตรยังสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ แต่จะมีกระบวนการ ทบทวนปรับปรุงหลักสูตรระหว่างภาคเรียนผ่านกิจกรรม Reflection ซึ่งเป็นการสะท้อนความคิดเห็นของ คณะครูต่อการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา ถือเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และเมื่อสิ้นสุด ภาคเรียนจะมีการประมวลผลว่าระหว่างภาคเรียนมีแนวโน้มหรือประเด็นใดที่ทางโรงเรียนจะต้องปรับปรุง หลักสูตรหรือไม่ และในปีการศึกษาต่อไปควรจะปรับเปลี่ยนรูปแบบ/แนวทางในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร โดยสรุปแล้ว หลักการออกแบบ ปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการทำงานของโรงเรียน ดรณสิกขาลัย คือ “ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก และมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”

อภิปรายผล: ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ทางออกสำหรับการศึกษาไทย?

เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ไม่ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ เพียงแต่เป็นการทบทวนและ รวบรวมเป้าหมายซึ่งเคยกล่าวถึงในแผนระดับชาติต่างๆ แล้วนำกลับมาเขียนในเรียบเรียงใหม่แล้วใช้ชื่อว่า “ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี” เปรียบเสมือน “เหล้าเก่าในขวดใหม่” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติด้านการศึกษา เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นสิ่งที่ในแวดวงการศึกษาให้ความสนใจและมีการกล่าวถึงมา เป็นระยะเวลายาวนาน ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งผู้บริหารของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้งโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการและโรงเรียน

ทางเลือกต่างตระหนักถึงและนำบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จึงไม่ได้มองว่ายุทธศาสตร์ชาติเป็นสิ่งใหม่ โดยสามารถเปรียบเทียบความเหมือนระหว่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ พอสังเขปดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์)	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 4, 6, 8, 22, 24)
ความมุ่งหมายและหลักการ	
คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาพะ ที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษา ศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะ สื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษา ท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะ สูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุค ใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของ ตนเอง	การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมใน การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ความสุข (มาตรา 6) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8)
แนวการจัดการศึกษา	
ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (1) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้น ให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรม ที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ใน การหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ใน	การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมี ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและ เต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

<p>ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์)</p>	<p>พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 4, 6, 8, 22, 24)</p>
<p>ลักษณะที่เป็น ‘วิถี’ การดำเนินชีวิต</p> <p>(2) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์ ปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย มีความรอบรู้ทางการเงิน มีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รวมถึงการพัฒนาและปรับทัศนคติให้คนทุกช่วงวัยที่เคยกระทำผิดได้กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ</p> <p>(3) ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบ และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประชาคมโลก การวางพื้นฐานระบบรองรับการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม และการสร้างระบบการศึกษาเพื่อเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ</p> <p>(4) การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย อาทิ ภาษา ตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้าน</p>	<p>(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล</p> <p>(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา</p> <p>(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง</p> <p>(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา</p> <p>(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ</p> <p>(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24)</p>

<p>ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์)</p>	<p>พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 4, 6, 8, 22, 24)</p>
<p>ทักษะและมิติ คนตรี กีฬาและการเคลื่อนไหวของร่างกาย การจัดการตนเอง มนุษย์สัมพันธ์ รวมถึงผู้มีความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน โดยการพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภท การสร้างสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนประชากรไทยมีอาชีพบนฐานพหุปัญญา การสร้างเสริมศักยภาพผู้มีความสามารถพิเศษให้สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง</p> <p>(5) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคม มุ่งเน้นการเสริมสร้างการจัดการสุขภาวะในทุกรูปแบบ ที่นำไปสู่การมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี และมีทักษะด้านสุขภาวะที่เหมาะสม</p> <p>(6) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นการสร้างคามอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย การส่งเสริมบทบาทในการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปลูกฝังและพัฒนาทักษะนอกห้องเรียน และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์</p> <p>(7) การเสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและพัฒนาประเทศ โดยมุ่งส่งเสริมการใช้กิจกรรมนันทนาการและกีฬาเป็นเครื่องมือ</p>	

<p>ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์)</p>	<p>พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 4, 6, 8, 22, 24)</p>
<p>ในการเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนอย่างครบ วงจรและมีคุณภาพมาตรฐาน การสร้างนิสัยรักกีฬา และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา และการใช้กีฬาและ นันทนาการในการพัฒนาจิตใจ สร้างความสามัคคี ของคนในชาติ หล่อหลอมการเป็นพลเมืองดี พัฒนา คุณภาพชีวิต รวมทั้งการพัฒนาทักษะด้านกีฬาสู่ ความเป็นเลิศและกีฬาเพื่อการอาชีพในระดับ นานาชาติในการสร้างชื่อเสียงและเกียรติภูมิของ ประเทศชาติเพื่อรองรับอุตสาหกรรมกีฬา</p>	

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าความมุ่งหมายและหลักการของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีคำสำคัญที่ถูกล่ามถึงคล้ายกัน คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข...” และ “การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง” ขณะเดียวกัน ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ก็กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ว่า “คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มีขยัน อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักชาติ ศาสนา และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต...”

นอกจากนี้ แนวการจัดการศึกษาของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ก็มีคำสำคัญที่ถูกล่ามถึงคล้ายกันเช่นเดียวกัน คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้อง

ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” เช่นเดียวกันกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีที่กำหนดแนวการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า “(2) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย... เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุกช่วงวัย... (3) ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา... และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต...”

ด้วยเหตุนี้ ปัญหาของการศึกษาไทยจึงไม่ได้อยู่ที่ขาดเป้าหมายหรือแผนระดับประเทศสำหรับการจัดการศึกษา หากแต่ว่าปัญหาของการศึกษาไทยอยู่ที่การนำเป้าหมายหรือแผนระดับประเทศนั้นๆ ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปัญหาอยู่ที่โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติ ซึ่งวรเดช จันทรศร (2548) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความถูกต้องในการแปลงนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบไปปฏิบัติหรือปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งความชัดเจนของเป้าหมายและการที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในการแปลงนโยบายมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบาย ตลอดจนให้ความร่วมมือกับฝ่ายการเมืองและมีความจริงใจที่จะนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติ ซึ่งผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรในโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการยังมีทัศนคติและพฤติกรรมแบบเดิมๆ จึงเป็นหนึ่งในเหตุผลที่ว่าแม้โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการจะให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศมาสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนผ่านการทบทวนกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ รวมไปถึงยุทธศาสตร์ของโรงเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษากลับยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การศึกษาหรือแผนการศึกษาระดับประเทศ ซึ่งผู้บริหารของโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์ที่เป็นกรณีศึกษาได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “...ต้องเปลี่ยนความเชื่อของคนทุกคนว่าความรู้ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน ความรู้ไม่ได้เกิดจากการถ่ายทอดจากผู้รู้ไปสู่ตัวนักเรียน แต่ความรู้เกิดจากการอำนวยความสะดวกในความรู้ ดังนั้นการบริหารงานโรงเรียนให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 หรือยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี นั้น ทำได้มานานแล้ว แต่ต้องอาศัยทัศนคติหรือวิสัยทัศน์ของผู้บริหารและครู”

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้ประเทศไทยจะมีเป้าหมายหรือแผนระดับประเทศที่มีวิสัยทัศน์มากมายเพียงใด แต่หากหน่วยปฏิบัติรวมถึงบุคลากรในหน่วยปฏิบัติยังขาดความเข้าใจในเป้าหมายหรือแผนนั้น และขาดความร่วมมือในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จึงเป็นไปได้ยากที่เป้าหมายเหล่านั้นจะบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ แสดงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาในระดับปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐที่มีลักษณะ “ผู้ตาม” ทิศทางของรัฐบาล ในส่วนของโรงเรียนทางเลือกมีลักษณะ “ผู้นำ” ให้นำการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของโรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการที่คำนึงถึงยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนระดับต่างๆ รวมถึงนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล เป็นสำคัญอาจไม่เพียงพอหรือไม่เท่าทันเนื่องจากการศึกษาเป็นประเด็นสากล (Universal) ที่ทั่วโลกต่างให้ความสนใจและมุ่งพัฒนาให้การศึกษาของประเทศตนมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาของประเทศไทยเองจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์ แนวโน้ม บริบทและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้การศึกษาไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

2. ด้วยข้อจำกัดทรัพยากรการบริหาร ทั้งข้อจำกัดด้านบุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) รวมถึงการจัดการ (Management) ในด้านระเบียบ ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ต่างๆ ทำให้โรงเรียนรูปแบบเดิมของกระทรวงศึกษาธิการหรือโรงเรียนต่างๆ ไป ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่แม้จะให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศมาสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนอย่างเคร่งครัด แต่ยังไม่บรรลุผลตามที่ยุทธศาสตร์การศึกษาระดับประเทศกำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการจึงควรมีการทบทวนนโยบายทางการศึกษาและทบทวนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติ เพื่อลดข้อจำกัดต่างๆ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นการลดกระบวนการที่เป็นพิธีกรรมต่างๆ เช่น การประเมินคุณภาพทั้งภายนอกและภายในโรงเรียน รวมถึงการลดตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางซึ่งอาจมีมากเกินไปจนเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการและในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน รวมถึงกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับครูทุกท่านเกี่ยวกับเป้าหมายและแนวทางในการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์อย่างแท้จริง

3. การจัดการบริการสาธารณะด้านการศึกษาในรูปแบบหน่วยงานราชการมีข้อจำกัดมากควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีโรงเรียนทางเลือกมาจัดการการศึกษามากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งการลดภาระของภาครัฐ และได้ผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองบริบทได้ดีขึ้น ทั้งนี้ รัฐต้องมีความชัดเจนของนโยบาย และจริงจังในการส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนทางเลือก

รายการอ้างอิง

- วรเดช จันทรศร. (2548). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- วิฑูรย์ สิมะ โชคดี. (2550). *TQM คู่มือพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศ* (ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.
- จิรพร นาคสัมฤทธิ์. (2555). *กระบวนการบริหาร โรงเรียนทางเลือกตามแนวการบริหารที่เน้นความเป็นมนุษย์และแนวคิดการศึกษามนุษยนิยม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศรา จริยะพันธุ์. (2555). *การศึกษาการจัดการเรียนการสอนและประสิทธิผลของโรงเรียนทางเลือก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาวิชาปรัชญา, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปกรณพงษ์ อรรถบพ. (2550). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด Balanced Scorecard และแนวคิด Hoshin Kanri*. สารนิพนธ์ปริญญาโท, หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนาศาสตร์, คณะพัฒนาศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พลยศ ยาวราช. (2550). *การพัฒนาแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุพงศ์ ศรีสุริยชัย. (2555). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดการบริหารจัดการที่เน้นความเป็นมนุษย์ในโรงเรียนทางเลือก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชร จตุพร. (2559). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนทางเลือกตามแนวคิดการเสริมสร้างขีดความสามารถของพลเมืองปัจเจกชนนิยม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรพล คัคโนภาส. (2556). *ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำเอานโยบายจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์พกพาไปปฏิบัติ : ศึกษากรณีโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขาวิชาปรัชญา, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปกป้อง จันวิทย์และสุนทร ตันมันทอง. (2555). *โรงเรียนทางเลือกกับทางเลือกในการศึกษาของประชาชน*. วันที่ค้นข้อมูล 20 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://pokpong.org/academic-work/alternative-school/>

ดำรงค์ วัฒนา และกนกวรรณ รุ่งตาล

ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). (2561). วันที่ค้นข้อมูล 10 เมษายน พ.ศ. 2562,

เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ. (2561). วันที่ค้นข้อมูล 14 เมษายน

2562, เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/024_3/1.PDF

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580).

(2562). วันที่ค้นข้อมูล 24 เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/051/T_0001.PDF.

พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560. (2560). วันที่ค้นข้อมูล 15 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก

<https://www.ldb.go.th/www/files/81731.pdf>

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542). วันที่ค้นข้อมูล 10 เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก

http://www.moe.go.th/moe/nipa/ed_law/p.r.g.edu1.pdf

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2543). วันที่ค้น

ข้อมูล 10 เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.moe.go.th/moe/nipa/ed_law/p.r.g.edu2.pdf

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553). วันที่ค้นข้อมูล 10 เมษายน

2562, เข้าถึงได้จาก http://www.moe.go.th/moe/nipa/ed_law/p.r.g.edu38.pdf

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). วันที่ค้นข้อมูล 15 มกราคม 2561, เข้าถึงได้

จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>

ร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579. (2560). วันที่ค้นข้อมูล 15 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก

http://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/NS_Draftplan-Aug2017.pdf

โรงเรียนครุณสิกขาลัย. (ม.ป.ป.). ครุณสิกขาลัย โรงเรียนนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้. วันที่ค้นข้อมูล 5

กุมภาพันธ์ 2562, เข้าถึงได้จาก <http://e-school.kmutt.ac.th/>

โรงเรียนเพลินพัฒนา. (ม.ป.ป.). โรงเรียนเพลินพัฒนา. วันที่ค้นข้อมูล 5 กุมภาพันธ์ 2562, เข้าถึงได้จาก

<http://www.plearnpattana.ac.th/>

วรโชค ไชยวงศ์. (2549). การบริหารนโยบายสไตล์ญี่ปุ่น (Hoshin Kanri). วันที่ค้นข้อมูล 20 กุมภาพันธ์

2561, เข้าถึงได้จาก <http://203.149.46.69/knowledge/showcontent.php?id=1956>

สกต สุวรรณพิสิทธิ์. (2555). ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ อย่างไร ?. วันที่ค้น

ข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/417>

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2561). สถิติการศึกษา พ.ศ. 2561. วันที่ค้นข้อมูล 20 สิงหาคม 2561,

เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkok.go.th/bangkokeducation/page/sub/13193/%E0%B8%9E%E0%B8%A82561>

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. วันที่ค้นข้อมูล 14 เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *ระดับของแผน*. วันที่ค้นข้อมูล 14 เมษายน 2562, เข้าถึงได้จาก <https://www.nesdb.go.th/download/document/คู่มือแนวทางการเสนอแผนฯ.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2559). *เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ฉบับปี 2558-2561*. วันที่ค้นข้อมูล 18 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.edpex.org/2016/04/edpexcriteria58-61.html>
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพสถานศึกษา (องค์การมหาชน). (2558). *บทสรุปผู้บริหาร รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://aqa.onesqa.or.th/SummaryReport.aspx>
- พงศ์ศักดิ์ เพียรพนิชย์. (2549). การบริหารนโยบาย (Hoshin Kanri). *วารสาร Management Best Practices*, 6(30), 29-37.
- โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์. (ม.ป.ป.). *แผนยุทธศาสตร์การบริหารของโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์ ปีการศึกษา 2564-2564*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์.
- โรงเรียนวิสุทธิศ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนวิสุทธิศ พ.ศ. 2560 – 2563*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนวิสุทธิศ.

สัมภาษณ์

- กฤตยา วุฒิสวัสดิ์กุล. นักเรียนโรงเรียนครุณสิกขาลัย. (5 มิถุนายน 2562). สัมภาษณ์.
- กาญจนา ทับทิมศรี. รองผู้อำนวยการโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์. (8 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.
- ทรงพล สิงห์พันธ์. นักเรียนโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์. (8 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.
- พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา. ผู้อำนวยการโรงเรียนครุณสิกขาลัย. (5 มิถุนายน 2562). สัมภาษณ์.
- พิพัฒน์ น้อยพิทักษ์. ครูผู้สอนโรงเรียนเพลินพัฒนา. (21 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.
- กฤษิต ชัยวัฒนกุล. ครูผู้สอนโรงเรียนเพลินพัฒนา. (21 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.
- ยุพิน ตรังคาร. รองผู้อำนวยการโรงเรียนครุณสิกขาลัย. (5 มิถุนายน 2562). สัมภาษณ์.
- ศิริพร อธิพงษ์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนวิสุทธิศ. (5 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.

ดำรงค์ วัฒนา และกนกวรรณ รุ่งศาล

สโรชา ชื่นกิจ. ครูผู้สอนโรงเรียนครุณศึกษาลัย. (5 มิถุนายน 2562). สัมภาษณ์.

ลีปกร จันทรแก้ว. ครูผู้สอนโรงเรียนเพลินพัฒนา. (21 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.

อัญชลี มนต์สุวรรณ. ผู้อำนวยการโรงเรียนแก่นทองอุปถัมภ์. (8 กุมภาพันธ์ 2562). สัมภาษณ์.